

ontdekt en die hij deels als bijlage afdruckte. Zijn verhaal is sober gesteld. Deze synode was volgens Bouwman het dieptepunt in de jonge geschiedenis van de afgescheiden kerken, omdat daar zo duidelijk bleek dat het aan onderling vertrouwen en krachtige leiding ontbrak. Na het overlijden in 1842 van de eerste leider van de afgescheidenen, Hendrik de Cock, was er niemand in zijn plaats getreden, die de polarisatie binnen afgescheiden kring kon doen afzwakken, laat staan wegnemen.

Opmerkelijk is niet zozeer dat H.P. Scholte, maar met name Bouwmans voorganger Simon van Velzen in verband met dit gebrek door de auteur werden bekritiseerd. Inzake de 'kruidje-roerme-niet-achtige' Scholte lag de kritiek voor de hand: Bouwman besprak diens afwijkende kerkbegrip en zijn dissidente kerkrechtelijke opvattingen, die aanvankelijk verborgen bleven, maar zijns inziens na 1834 allengs duidelijker aan het licht traden.²⁸ Maar lees dan wat hij over Van Velzen schrijft. Hoezeer deze in Bouwmans ogen ook gezond gereformeerd was, noemde hij deze niet alleen 'weinig meegaand, neigend naar oppositie', maar bovendien niet 'vrij van het doorzetten van eigen gevoelens'. Bouwman concludeerde hard, dat Van Velzen veel bedorven heeft in de jonge afgescheiden kerken.²⁹ Deze persoonlijke diskwalificaties vallen op in zijn zakelijk betoog, te meer waar Bouwman zich in de beschrijving van personen in het algemeen terughoudend opstelde.

Deze doorgaans betoonde gereserveerdheid paste bij zijn historische methode. Centraal in zijn relaas stonden de bronnen: officiële verslagen en andere stukken van kerkelijke vergaderingen. Feitelijk beperkte hij de scopus van zijn geschiedschrijving tot de reikwijdte van deze bronnen. Dit leidde tot een blikvernauwing. Hoewel hij aan het begin van zijn verhaal had aangegeven, dat de geschiedenis van de Afscheiding ten nauwste samenhang met de tijd, waarin de Afscheiding plaats vond, met de toestand van het kerkelijke en het godsdienstige leven in het algemeen, met de stand van de theologie en niet in het minst met de leidende persoonlijkheden binnen de afgescheiden kerken, bleef het – uitgezonderd dan zijn opmerkingen over Van Velzen – bij deze kaleidoscopische opmerking. De kerkelijke en culturele omgeving waarin de afgescheiden kerken optraden kwam in het vervolg niet in zicht, evenmin het leven van deze kerken, dat er, buiten de ker-

28. H. Bouwman, *De crisis der jeugd. Eenige bladzijden uit de geschiedenis van de kerken der Afscheiding. Opnieuw uitgegeven met een woord ter inleiding van dr. C. Smits*, Kampen, 1976, pag. 11, 12, 23.

29. Bouwman, *Crisis der jeugd*, pag. 39.